
ШКІЛЬОВА Г.М.,
кандидат педагогічних наук,
доцент,
Мелітопольський державний
педагогічний університет
ім. Б. Хмельницького,
м. Мелітополь

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто особливості реалізації проектної діяльності в початковій школі; висвітлено етапи планування проектної діяльності, аспекти дидактичної мети проектної діяльності; проаналізовано основні підручники початкової школи щодо можливості організації проектної діяльності на уроках в початкових класах; окреслено шляхи вдосконалення організації проектної діяльності в початковій школі.

Ключові слова: підручник, початкова школа, проект, проектна діяльність.

В статье рассмотрены особенности реализации проектной деятельности в начальной школе; освещены этапы планирования проектной деятельности, аспекты дидактической цели проектной деятельности; проанализированы основные учебники начальной школы на предмет возможности организации проектной деятельности на уроках в начальных классах; намечены пути совершенствования организации проектной деятельности в начальной школе.

Ключевые слова: начальная школа, проект, проектная деятельность, учебник.

The author discussed special features of implementation of the project activity in primary school; highlighted planning stages of project activity and aspects of didactic purposes of project activity such as education, development, bringing up, socializing. To organize the project activity at the lessons in primary school means to combine it in integral system with clearly defined characteristics and logical structure with its subject, object, forms, methods and results. Project activity is always oriented on the individual activity of the pupils and trains them

© ШКІЛЬОВА Г.М., 2015

to use their knowledge from different subject. The author also analyzed the main textbooks for primary school according to the possibilities of the organization of project activities at the lessons in primary school; showed the ways of improving of organization of the project activity at the lessons in primary school.

Key words: *primary school, project, project activity, textbook.*

Постановка проблеми. В умовах роботи за новим Державним стандартом початкової загальної освіти, який розроблений на засадах особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів, перед сучасним вчителем постає завдання сформулювати в молодших школярів загальнокультурну, громадянську, здоров'язбережувальну, соціальну компетентність, компетентність з питань інформаційно-комунікаційних технологій, навчити дітей вчитися самостійно впродовж всього життя.

В останній час увагу дослідників привертає проектна діяльність як ефективний шлях втілення особистісного зорієнтованого і компетентнісного підходу до навчання, тому, з огляду на нові вимоги Державного стандарту початкової освіти, організація проектної діяльності в початковій школі набуває нової актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варіанти використання проектної діяльності розглядаються у працях В. Гузєєва, О. Коберника, І. Лернера, Н. Матяш, М. Павлової, Є. Павлютенкова, Є. Полат, М. Романовської, І. Сасової, Г. Селевка, В. Симоненка, О. Фураєвої, І. Чечель. М. Смирнова звертає увагу на те, що проектна діяльність є одним із варіантів інтеграції таких видів діяльності, як ігрова, навчальна, трудова [7]. Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено освіт-

ній і розвивальний потенціал методу проектів (О. Онопрієнко).

Проектна діяльність передбачає формулювання теми, постановку проблеми, аналіз ситуації, визначення завдання, які необхідно вирішувати в ході виконання проекту (організаційні, навчальні, мотиваційні); етапи реалізації проекту та можливі критерії оцінювання рівня реалізації [5].

Метою статті є визначення шляхів реалізації проектної діяльності в школі I-III ступенів і аналіз підручників щодо можливості організації проектної діяльності на уроках в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Л. Хоружа наголошує на тому, що проектна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних дій і операцій у процесі створення конкретного продукту – проекту, ідеального та реального [10, с. 12].

На думку В. Беспалька, проектна діяльність – це самостійна поліфункціональна діяльність, яка визначає створення нових або перетворення існуючих умов освітнього процесу [1].

Т. Супрун, розглядаючи проектну діяльність у початковій школі, визначає чотири етапи її планування:

1. Пошуковий (вибір теми й обґрунтування назви проекту; формування мети проекту; визначення кола

навчальних предметів; конкретизація способів дослідження проблеми).

2. Підготовчий (створення підгруп учнів; запрошення батьків до співпраці).

3. Технологічний (підбір інформації з тієї чи іншої теми; обробка інформації за темою проекту).

4. Підсумковий (аналіз результатів запропонованого дослідження; узагальнення результатів за темою проекту; внесення пропозицій, надання рекомендацій у формі написання рефератів, підготовки статей) [9, с. 250–252].

Ряд науковців пропонує формулювати дидактичну мету проектної діяльності в чотирьох аспектах: 1) освітньому – передбачає створення в учнів образу цілісного знання та підвищення мотивації учнів для здобуття нових знань; 2) розвивальному – має за мету розвиток дослідних, творчих здібностей особистості; критичного мислення, навичок аналізу та рефлексії; уміння визначати власну позицію, планувати свою роботу й час; комунікативних умінь і навичок; уміння презентувати результати своєї роботи; 3) виховному – включає виховання значущих загальнолюдських цінностей (соціальне партнерство, толерантність, діалог почуття відповідальності, самодисципліни, самоорганізації); 4) соціалізуючому – передбачає вироблення власного погляду на події; усвідомлення значення спільних зусиль, роботи в команді [11].

Проектна діяльність може виконувати такі функції, як: прогностична, дослідна, конструктивна, перетворювальна, нормувальна.

Проектна діяльність у початковій школі реалізується через визначення тем, які є близькими й актуальними для школярів, та може бути проведена у формі уроку або проектного тижня

у школі. Але аналіз педагогічного досвіду учителів-практиків доводить, що навчальні програми і підручники орієнтують учителів на впровадження активних, інтерактивних та рефлексивних методів і технологій навчання, однак кількість завдань, тем є недостатньою за ознаками інтегративного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів. Часто не створюються в початковій школі педагогічні умови проектної діяльності, такі як актуальність проблеми для учасників, самостійність учнів у визначенні шляхів розв'язання проектної проблеми. Проектна діяльність у початковій школі відбувається несистематично. Вчитель-практик не може відтворювати головні принципи проектної діяльності молодших школярів, заздалегідь спрямовувати дії школяра на пошук проблемного поля. Надмірний покроковий контроль з боку учителя, його поради та рекомендації стримують індивідуальну активність учня, виявлення особистості, ствердження у колективі дітей. Учні починають працювати лише за завданнями учителя, за його вказівками, очікують готові зразки від нього. Таким чином, проектна діяльність поступово перетворюється в навчальну роботу, яка не має нічого спільного з проектною діяльністю молодших школярів. Але потенціал проектної діяльності молодших школярів є дуже великим, тому що він дає змогу молодшим школярам поглибити знання із навчальних предметів, визначає їхні здібності, розвиває інтерес до пошукової, інформаційної, дослідної роботи, формує систему моделювальних, проектних, конструктивних дій, навчає проводити спостереження та робити висновки, залучає до активності, відкриває в учнях здібності лідерів, які вчать організовувати роботу в групах, співпрацювати, відчувати себе

членом команди, брати відповідальність на себе, конкретно і предметно отримувати результат.

Дослідники звертають увагу на таку особливість навчальних проектів в початковій школі: на відміну від наукових знань, проект перевіряє знання з погляду їх реалізації, а не на істинність; поєднуються знання про діяльність та мислення із знаннями про об'єкти діяльності ("не тільки знаю, що робити, а й усвідомлюю, для чого і як це робити"); враховуються відмінності та множинні позиції учасників та їх ставлення до об'єкта (принципи множинних уявлень та знань, які мають відношення до одного об'єкта); об'єднання різних знань здійснюється за схемою самої діяльності [5].

Г. Соценко, О. Стребна стверджують, що проект завжди орієнтований на самостійну діяльність школярів, яка реалізується шляхом використання сукупності різноманітних методів, засобів навчання і передбачає необхідність інтегрування знань, умінь використовувати знання з різних галузей науки, техніки [8, с. 3]. Це інструмент, який створює унікальні передумови для розвитку самостійності учня початкової школи в досягненні нового, стимулюючи його природну допитливість та творчий потенціал (І. Єрмаков) [3]. Проект спрямований на зв'язок з реальною життєвою практикою, створює умови для творчої самореалізації молодших школярів, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей (С. Вірста) [2, с. 54].

Теми проектів можуть бути запропоновані учнями, стосуються з нагальних проблем та життєвих обставин. Проекти можуть бути класифіковані як навчально-інформаційні, довідкові, контрольні, навчально-освітні та ін.

Щоб активність учасників проекту

була дуже високою, пропонують використовувати декілька методичних прийомів: командно-рольовий характер захисту проектів, періодична зміна керівників, призначення доповідача в останній день підготовки проекту, співбесіда як допуск до захисту [5].

У початковій школі найчастіше розробляються проекти, пов'язані з певними початковими темами. О. Онопрієнко, О. Кондратюк [6, с. 12] звертають увагу на те, що учні перших класів не мають достатнього досвіду з розробки проектів, тому вчитель безпосередньо здійснює координацію. Він обирає тему проекту, яка підпорядковується не лише інтересам учнів, а й потребам конкретної освітньої ситуації. Учитель самостійно ставить дидактичну мету проекту, формулює провідне проблемне питання та методичні завдання. У ході розробки проекту вчитель допомагає учням визначити джерела необхідної інформації, серед яких є шкільні підручники для початкової школи. Так, наприклад, вчитель початкових класів пропонує ідею дослідного проекту "Історія досягнень", метою якого є вивчення фактів із життя людей, які стали у своїй справі найкращими. Учні можуть виконувати інші проекти за темами: "Подорож дощової краплинки" (ігровий проект, 1-й клас), "Рослини-рекордсмени" (інформаційний проект, 2-й клас), "Звідки походить моє прізвище?" (пошуковий проект, 3-й клас), "Збереження природи нашого краю" (дослідницький проект, 4-й клас). Теми для проектів зазначені у підручниках "Я і Україна".

Учителі початкових класів пропонують виконання проектів учням за іншими предметами на підставі використання змісту навчального матеріалу підручника "Читанка". Наприклад, за розділом "Сторінки історії" вчитель пропонує розробити інформаційний

проект, який присвячений цікавим історичним фактам або важливим подіям. Проект матеріалізується від ідеї до задуму у вигляді альманахів, класної газети, усних журналів, виставки малюнків. Молодші школярі можуть розробляти проекти “Герої книжок – у мультфільмах” (пошуковий проект, 1-й клас), “Зимові свята в Україні” (ігровий проект, 2-й клас), “Чарівні перетворення в казках” (інформаційний проект, 3-й клас), “Квітковий календар” (творчий проект, 4-й клас) та інші.

Підручник “Рідна мова” теж містить навчальний матеріал для розробки проектів молодшими школярами. Так, наприклад, у ході вивчення теми “Мова і мовлення” учні виконують проект про виникнення мов, місце української мови в системі європейських мов, виконуючи дослідні проекти “Як писали наші предки”, “Звідки до нас прийшли літери”, “Українські слова в іноземних мовах”. Для школярів доступно виконання таких проектів: “На планеті Невивчених правил” (ігровий проект), “Українські слова в іноземних мовах” (інформаційний проект).

Підручник “Математика” для початкової школи має теми, які можуть бути основою для створення проекту молодшими школярами. Так, наприклад, для створення учнями прикладних проектів за “Математичні загадки” є відповідний навчальний матеріал. Створення пошукових індивідуальних або колективних (групових) проектів таких як: “Математика в казках”, “Математика в побуті” (пошуковий проект), сприяє виготовленню дітьми дидактичного ілюстративного матеріалу, який є корисним на уроках.

Багатим на проекти та на проектні ідеї є підручник “Основи здоров’я”. Цей навчальний предмет пов’язаний

із суб’єктивним досвідом молодшого школяра, тому актуальним є створення проектів за такими темами, як “Вороги-невидимки” (інформаційний проект), “Город на підвіконні” (прикладний проект), “Дерево здоров’я” (творчий проект), “Небезпечні речовини у квартирі” (прикладний проект), “Найдавніший транспорт нашого міста” (пошуковий проект), “Чи будь-яка мінеральна вода корисна?” (дослідний проект).

Таким чином, проект – це можливість дитини зробити щось самостійно чи у складі групи. Проект допомагає виявити нахили і здібності дітей, самотвердитися, своєчасно застосувати їх життєвий досвід. Проект мотивує дитину на його створення, спрямовує дії молодшого школяра на розв’язання проблеми, яка за характером може бути прикладною, інформаційною, пошуковою, творчою, ігровою. Проектувальна діяльність сприяє навчанню школяра планування, конструювання подумки, досягнення мети та виконання завдань у зазначений термін.

Але аналіз педагогічного досвіду учителів-практиків свідчить про те, що визначення тем з проекту часто відбувається інтуїтивно. Бракує методичної літератури стосовно початкової школи. Це впливає на те, що важливі складові щодо створення проекту, такі як планування, вироблення критеріїв оцінювання результатів, залишаються поза увагою учителів-практиків. Робота над проектами несистематична та повною мірою не розкрита для молодших школярів. Також спостерігається робота над проектом “заради самого проекту”, яка спрямована тільки на зовнішню форму на шкоду його змістовому наповненню. Вчитель-практик недостатньо чітко визначає цілі, які повинні бути досягнуті молодшим школярем та є рушійною силою про-

екту.

Проект являє собою єдине ціле, має свою динамку створення, виконується впродовж визначеного часу і закінчується, коли досягнуто його основні цілі. Проект є суттєвим фрагментом проектування, існує рівно стільки часу, скільки потрібно для одержання кінцевого результату.

Отже, суттєвими ознаками проєктів є: орієнтація на майбутнє, оптимальність, гнучкість, конкретне розв'язання проблем, визначення перспектив; цілісність, варіативність, відсутність суперечностей, мобільність, новизна. Проект передбачає чітке формулювання мети – результату в розв'язанні учнем життєвої проблеми. Працюючи над проектом, учень завжди виконує комплекс дій, що спрямовані на відтворення задуму та бажаного результату, який задовольняє особистісні або колективні інтереси. Проекти допомагають розвивати в учнів початкової школи самостійність, формують систему моделювальних, проєктних, конструктивних, оцінних дій, сприяють бути наполегливим у досягненні мети. Головна вимога при роботі з проєктами – це забезпечення системності у здобутті монопредметних, міжпредметних, надпредметних знань, які дають учню змогу бачити цілісну картину світу та гармонізують уявлення дитини про себе, природу, світ та їх взаємодію у просторі і часі.

Таким чином, “робота над проєктом – це особистісно орієнтоване на-

вчання учня на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів, а для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними і прагматичними знаннями, уміннями та навичками” та робота, спрямована на практичний результат [4, с. 14].

Висновки. Отже, проєктна діяльність молодших школярів за своїм складом є поліфункціональною, спрямовується освітньою, розвивальною, виховною та соціалізуючою цілями, містить організаційні, навчальні, пізнавальні, мотиваційні завдання, виконується етапами. Центральним компонентом проєктної діяльності є створення проєкту на основі проєктування, яке поєднує в собі ціннісно-змістові основи навчання, діяльнісний, особистісно зорієнтований та компетентнісний підходи.

Організувати проєктну діяльність на уроках в початковій школі – це означає упорядкувати її в цілісну систему з чітко визначеними характеристиками, логічною структурою, тобто виокремити суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи діяльності, її результат. Процесом її здійснення є повний, завершений цикл продуктивної діяльності, що реалізується за певний проміжок часу. Предметом виступає сама проєктна діяльність як новий тип організаційної культури діяльності, метою якої є оволодіння суб'єктом методологією проєктування на теоретичному, практичному і творчому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. – М. : Изд-во Ин-та профессионального образования Министерства образования России, 1995. – 336 с.
2. Вірста С.Є. Інноваційне навчання: метод проєктів / С.Є. Вірста // *Нові технології навчання*. – 2007. – № 50. – С. 54–58.

3. Єрмаков І. Компетентісний потенціал освіти: проектні засади / І. Єрмаков // Рідна школа. – 2006. – № 12. – С. 49–51.
4. Карандаш С.М. Проектна технологія: від теорії до практики / С.М. Карандаш // Початкове навчання та виховання. – 2008. – № 19–21. – С. 14–15.
5. Лозбичева Е.А. Метод проектов в образовательном процессе [Електронний ресурс] / Е.А. Лозбичева. – Режим доступу: <http://www.pencilclass.ru/pages/62457>.
6. Проекти в початковій школі. Тематика та розробки занять : посібник / [уоряд. О. Онопрієнко, О. Кондратюк]. – К. : Шкільний світ, 2008. – 127 с.
7. Смирнова М.А. Возможности проектного обучения при подготовке студентов в техническом вузе [Електронний ресурс] / М.А. Смирнова // Наука, образование, общество : Интернет-журнал СахГУ. – Режим доступу: <http://journal.sakhgu.ru/work.php?id=12/>.
8. Соценко Г. Метод проектів. Сутність, вимоги до використання, етапи роботи / Г. Соценко, О. Стребна // Початкова освіта. Методичний порадник. – 2006. – № 40. – С. 3–8.
9. Супрун Т. Планування проектно-тематичної діяльності у початковій школі / Т. Супрун // Проектна діяльність у ліцеї: компетентісний потенціал, теорія і практика : наук.-метод. посіб. / [за ред. С.М. Шевцової, І.Г. Єрмакова, О.В. Батечко та ін.]. – К. : Департамент, 2008. – 520 с.
10. Хоружа Л. Проектна культура вчителя: етичний компонент / Л. Хоружа // Шлях освіти. – 2006. – № 4. – С. 11–15.
11. Як сформулювати дидактичну мету проектної діяльності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ped.sumy.ua/index.php?com_content&view=article&id=1216:2010-03-15-18-20-20&catid=18:2009-05-23-07-15-48&I.